

Hur en kärlekshistoria vid Sala silvergruva kom att inverka på Sveriges his...

Hedlén, Gustav

25 T 8 a Br. Persson, Göran

National Library
of Sweden

Kungl. bibl. fotoket

0 0000 000033471

GUSTAV HEDLÉN.

*Hur en kärlekshistoria vid Sala
silvergruva kom att inverka
på Sveriges historia.*

— En sägen. —

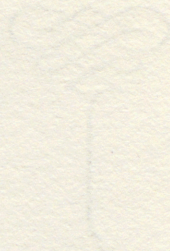

SALA 1929.

COLEMAN BENTLEY

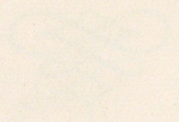
Ein in höchster Ordnung
sicherer und auch in
der höchsten Ordnung

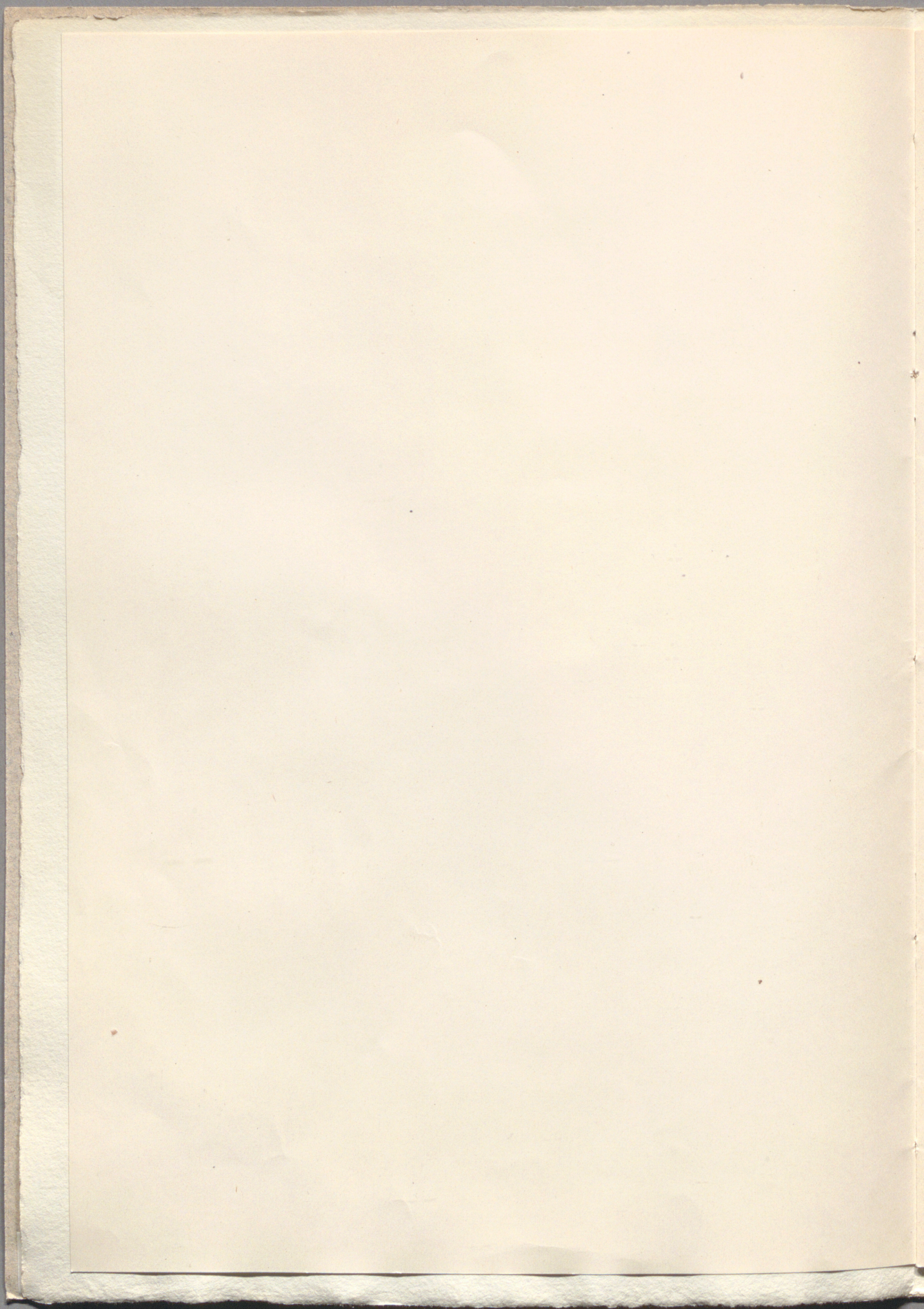

1888

STAVEN

Her en kändis historia om alla
sittegras hem allmänna
på Sveriges historia

GUSTAV HEDLÉN.

*Hur en kärlekshistoria vid Sala
silvergruva kom att inverka
på Sveriges historia.*

— En sägen. —

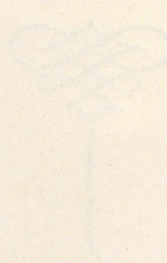
SALA 1929.

GUSTAV NYBLÉN

För en händelse som äro
situationen som alltså
på Gustav Nyblén

Tryckt i 25 ex.

SALA 1929.
SALA-POSTENS BOKTRYCKERI.

I varje bygd av kulturhistoriskt värde röra sig sägner och berättelser från fordomtima. Än ha de sagans skimmer över sig, än träda de fram med anspråk på historisk riktighet. En sådan sägen bringas härmed till den intresserade allmänhetens kännedom.

På Gustaf Vasas tid fanns i Sala en präst vid namn Peder Jöransson. Dennes son Jöran, den sedermera som Erik XIV:s kansler och rådgivare så ryktbare Jöran Persson, skall enligt en gammal gruvskrivares berättelse vid Salberget ha upplevat ett kärleksäventyr, som kom att olyckligt inverka på hela hans livsriktning och framtida verksamhet. Kunskapsrik, intelligent och energisk kom han att i mycket påverka den begåvade men viljesvage och obeständige konung Eriks handlingar. Detta gällde framför allt dennes hänsynslösa spionerier och omänskliga grymheter mot herremännen.

Jöran uppgives i Sveriges historia vara född sannolikt 1530, men ännu sannolikare är att han föddes flera år tidigare, kanske redan 1520. Om hans ungdomsår är föga mer känt än att han ägnade sig åt studier. Förmodligen avsågs därmed att han liksom fadern skulle bli präst.

Vid samma tid bodde på sin gård icke långt norr om gruvan "Riddar Benckt". — Denne är sannolikt identisk med i kungl. förläningsbrev 1536—37 omnämnde "her Benct i Sala", med den i ett brev från Gustaf Vasa till bergsfogden vid Salberget, Olov Jonsson, omskrivne Benckt Nilsson, vilken fogden

uppmånas söka åstadkomma förlikning med i fråga om egendomsköp, och med den i den i slutet av 1542 till kungl. fogde i "Stäkes län" utnämnde Benckt Nilsson.

Riddaren hade en dotter, Ingeborg, som var barnoms- och lekkamrat med prästens Jöran. Hon berättas ha varit mycket vacker och god. De båda unga fattade tidigt tycke för varandra, och snart hade skön Ingeborg lovat ungdomsvännen sin hand och sitt hjärta. Detta stämde dock illa överens med den stolte riddarens planer för dottern sin. Han förbjöd henne därför att träffa Jöran. Och denne gav han besked om, att aldrig skulle riddardottern bli hans brud. Men så en vacker vårdag fann riddaren likväl i jungfruburen en biljett, i vilken Jöran bad Ingeborg att nästa fullmåneskväll möta honom vid den stora stenen bakom fogdegården. "Här har jag ett lämpligt tillfälle att göra mig kvitt prästsonen", tänkte riddaren, "vad mina ord ej förmå, det skall mitt svärd göra. Ingen dömer mig därför. Alla känna brushuvudet Jöran, att han i oresonlig vrede över att ej få mitt samtycke att äkta Ingeborg rusat på mig och att jag då i självförsvar, som är var man medgivet, stuckit ned honom, det skall ingen förundra sig över — om nu någon ens får reda därpå". "Säkerligen kommer Jöran före Ingeborg till mötesplatsen, ty en förälskad yngling trängtar till sin hjärtans kär", resonerade han vidare, "och han skall bli så fort expedierad och undanskaffad, att hon intet märker, utan måste tro att han helt enkelt uteblivit. Detta att han stämt möte med sin käresta och sedan ej kommer, skall helt visst avkyla hennes känslor för honom".

Riddaren infann sig också i god tid vid mötesplat-

Bland trädens stammar ser man stenen.

sen. Där doftade skogen, i vilken miljontals sippor och andra vårblommor klätt marken i skönaste skrud och i vars djup fåglar sjöngo sin hymn till kärleken och livet i vårens fagra tid. Riddarens ögon och öron voro dock tillbommade för allt det härliga i naturen. Han tänkte endast på hämnd och fördärv för den djärve, som vågat trotsa honom. Denne anade ingen fara. Med lätt gång och gnolande en sång kom han stigen fram. Fram störtade också riddaren med det dragna svärdet i sin hand. I nästa ögonblick skulle den oförvägne ha genomstungen segnat ned på skogens mjuka matta, om ej Ingeborg, förut dold av den stora stenen, fattat faran för den älskade, skyndat fram och kastat sig framför honom lagom för att mottaga den uppretade riddarens dödande hugg. Döende sjunker hon ned på mossan vid stenen, på vilken hennes varma hjärteblod sprutar. Svärdet föll ur riddarens hand och maktlös segnade han själv ned mot stenen. Jöran ägnade sin blödande brud all den omvårdnad han mäktade, det båtade dock föga, hon utandades snart sin sista suck. Hon fick offra sig för sin ungdomskärlek, för den hon älskat mest och sedan vila på blomsterbår.

Det hade nu varit lätt för Jöran att taga hämnd på riddaren, antingen med egen hand eller genom att angiva honom för konungen. Dock sade han sig, att hämnden skulle bli fullständigare och riddarens kval större vid minnet av dådet i skogen, mordet på sitt enda barn, sin egen avgudade dotter. Han fick rätt. Lika litet som riddaren, enligt sägnen, kunde få bort blodfläckarna från stenen, som ännu verkar mörk såsom av blod, kunde han få någon ro eller frid. Ehuru straffri, rik och mäktig levde han i ständig ångest.

På blodbestänkt stenen små sippor växa fram.

Visserligen sökte han genom vissa botgöringar, bl. a. att varje fullmånesnatt återvända till platsen för sin hemska gärning och där tvätta den blodbegjutna stenen, gottgöra något, men den mäktige mannen var bruten och dog inom blott några år och med honom slocknade hans stolta ätt.

I sin förtvivlan och gränslösa sorg svor Jöran bredvid sin kärestas bår och med riddaren som vittne vid Gud och allt heligt att alltid hata adeln och på den hämnas sin älskades död.

Någon dag senare reste Jöran till Tyskland. Där studerade han för dåtidens främste lärde, och när han

1551 (eller möjligen 1552) återvände till Sverige kunde han förete intyg från bl. a. Melanchthon om "grundliga" studier. Hemkommen blev han snart sekreterare i konungens kansli. Där gjorde han sig på grund av sitt "kvicka huvud" och sina omfattande kunskaper allmänt uppskattad. Genom några intriger råkade han dock i onåd och måste i ett av Gustaf Vasas senaste regeringsår lämna sin plats. Men då Erik XIV kommit till makten blev Jöran "konungens prokurator" och torde såsom sådan ha närmast svarat mot vår tids justitiekansler och var snart den ledande mannen i "konungens nämnd", vilken höll räfst och rättarting med herremännen och även avkunnade en massa dödsdomar över "konungens fiender". Det råder väl knappast heller något tvivel om, att kungagunstlingen Jöran genom sina råd och handlingar förtagit konungen det lugn och den sinnesjämvikt, denne framför allt behövt. Följderna därav blevo olycksdigra för dem båda. Med Sturemorden och konungens avsättning hade också Jöran Persson "löpt linan ut". Ställd inför rätta dömdes han först till döden, förklarades dock snart av konungen "oskyldig" men blev sedan, när upprorsmakarna så fordrade, utlämnad, under tortyr förhörd och därefter "avlivad" på Stockholms stortorg den 22 september 1568. Så ändades ett liv i mörker, vilket under andra lyckligare förhållanden och i en annan jordmån kunde blivit gagnande, rikt och ljusst. Kärlekssagan vid Silverberget blev en tragedi, som förde lidande och sorg till många, tog från konungen kronan och slutligen också livet och från landet många av dess ädlaste män.

